

26.06x31.83	1/2	עמוד 2	ממון	ידיעות אחרונות - ממון	06/01/2023	84496256-4
909' רפי מלניקאונברטיטת רייכמן - 84260						

קצרים בהם המשמעת קצת התרופפה. אשתקד הייתה ישראל המדינה היחידה במערב שבה תקציב הממשלה מסתיים בעודף וכתוצאה מכך היחס בין חובות הממשלה לבין התוצר המקומי צלל וחזר לרמה של 62%. אחד השיעורים הנמוך כיום ב-OECD, שם יחס חוב-תוצר ממוצע מגיע ל-120%. כפול. גם בשנה הנוכחית צפוי לפי בנק ישראל גירעון תקציבי נוסף, סביב 2% מהתוצר המקומי - בתנאי שהממשלה תימנע מלהוציא לפועל את מלוא ההכנסות הכלולות בהסכמים הקואליציוניים, נאמר במפורש בתחזית.

המעבר מהצלחה כלכלית לכישלון כלכלי, מזהיר בשיחות סגורות נגיד הבנק פרופ' ירון אמיר, יכול להיות מהיר מאוד, כפי שקרה ב-2002. שנה של צמיחה שלילית, בריחה מא-סיבית של מטבע חוץ, עלייה חדה באבטלה ל-10.5% ועוד.

אבל האם נאמת משבר כלכלי שמקורו פוליטי מתרפק על הדלת? הצבעקה או לא הצבעקה? פניתי לשני כלכלנים, קיבלתי שתי תשובות שונות. האחד, פרופ' רפי מלניק, כיום נשיא אוניברסיטת רייכמן, נמנה על צמרת של הקהילה הכלכלית האקדמאית וכיהן בעבר בתפקידי מפתח בבנק ישראל. השני, אורי יוגב, כיום איש עסקים פרטי המנהל קרנות השקעה בתחומי תשתיות תקשורת מתקדמות, פיניתי ומיחזור אשפה ואגירת אנרגיה, היה ראש אגף תקציבים באוצר של בנימין נתניהו, יועצו הכ-לכלי הקרוב ומנהל רשות החברות הממשלתיות באוצר של יאיר לפיד.

לשניהם אין צבע פוליטי מובהק. תשובותיהם לשאלותי, כאמור, סותרות. מלניק אומר כצע-קתה, יוגב לא כצעקתה.

פרופ' מלניק, איך אתה רואה את המינוי של בצלאל פמוטריץ' לשר האוצר?

"שר האוצר לא חייב להיות כלכלן מדופלם, הוא כן חייב להיות מנהיג שטובת הכלל והיא בלבד לנגד עיניו. לכן עדיף שיהיה חבר במפלגת שלטון גדולה ולא מפלגה מגזרית קטנה. מה גם שפמוטריץ' הוא, לדברי עצמו, אידיאולוג מושבע של ארץ ישראל השלמה ושל ימין כלכלי קיצוני שלא מסתיר את כוונותיו לממש את האג'נדה שלו. מצער במיוחד ששר האוצר החדש המתמנה במקביל לשר במשרד הביטחון, התפקיד של שר האוצר לא יכול להיות חלטורה לשנתיים. יש בהחלט מקום לדאגות עמוקות."

את מסכם פרופ' מלניק כשנה שבה "הקיץ הקץ על הגלובליזציה כפי שהיכרנו בעשורים האחרונים, תהליך שהחל בפרישת בריטניה מהאיחוד האירופי, במדיניות העדפה של תוצרת אמריקאית אצל הנשיא הקודם של ארה"ב דונלד טראמפ, בתוכניות הסבסוד של תעשייה מקומית של הנשיא הנוכחי ג'ו ביידן ובמאמצים גלויים של מדינות רבות להגן על החקלאות שלהן ולהשקיע באבטחת מזון, אנרגיה וטכנולוגיה. גם ממשלת ישראל צריכה להגן על החקלאות ולא לפתוח את השערים ללא חשבון ליבוא מתחרה. זו מדיניות העלולה להוביל לכך שבשעת משבר יחסרו לנו מוצרי מזון בסיסיים."

האם המשק הישראלי מוגן מפני מיתון?
"אני לא אופטימי מדי. שרשרת העלאות הריבית לא הסתיימה, לעומת זאת התופעה של כסף חינם כן נגמרה. ב-2023 לא יהיה מנוס מהאטה כלכלית עולמית, שתגיע גם אלינו, אם כי בעוצמה מופחתת. לא רואה מיתון של ממש, כן חושש ששיעור האבטלה יגיע ל-5% מכוח העבודה, לעומת 3.5% בעבר. הענף הפגיע במיוחד הוא ההייטק. מקווה שיש בו די חוסן לשרוד את יציאת האוויר מהבועה. בכל מקרה נראה בענפי הטכנולוגיה העילית צמיחה יותר מאוונט."

השילוב בין אינפלציה של 5% לאבטלה של 5% מביא את פרופ' מלניק לנושא עסקת חב"י לה כאמצעי לשיפור מצב המשק. "רק עסקת חב"י כוללת ומקיפה בין הממשלה, המעסיקים

השתרש בשיח הפוליטי הישראלי מנהג פסול ואף מסוכן. כל ממשלה חרשה פותחת את סדר היום הכלכלי שלה בביטול הישגי קודמתה ובהשחרת הירושה שקיבלה ממנה. ממשלת בנט זכתה לקבל משק שנחלץ באופן יוצא מהכלל ממגפת קורונה, הורעפו עליו שכחים מכל המור-סדות הכלכליים הבינלאומיים, אך בנט ושריו הקימו קול ועקה: ירשנו כלכלה הרוסה לגמרי. שקר פוליטי גס.

כעת ראש הממשלה נתניהו, היודע היטב שממשלתו החרשה מקבלת כלכלת ישראל איתנה וחסונה, שוב מרים קול ועקה: איום ונורא, קיבלנו משק בהריסות, כעת נשקם אותו. גם זה שקר גס.

כדי לחזק את הדיבורים במעשים, הזדרזו כבר השרים החרשים (כפי שעשו קורמיהם), להודיע על ביטול הרפורמות, התוכניות והפי-רויקטים שהיו ציפורי הנפש של הדרגים המ-קצועיים במשרדיהם. הרשימה החלקית: ביטול המסים על כלים חר-פעמיים ועל משקאות מתוקים וממותקים, ביטול המהלך הגרול של הסרת המכסים מהיבוא החקלאי, ביטול אגרת הגורש בכניסות תל-אביב, ביטול הייקור המ-תוכנן בתעריפי החשמל ועוד.

הסתהגתי לא פעם במרור זה מהנוסח הגורף של ההצעות והחקיקות הללו. הן לא הבחינו בין מועיל למוזיק. מועיל היה להגביל את השימוש בכלי פלסטיק שלא ניתנים למיחזור, לעצור את השימוש המופרז בסוכר בשתייה, לווסת את תנועת הרכבים במרכזי ערים צפופים, לעבור לעידוד חקלאות מקומית באמצעות סבסוד ישיר ולשקף במחירי החשמל באופן פרוגרסיבי את התייקרות הפחם בעולם. לא נכון ומוזיק היה לייקר את השימוש בכלי נייר שכן ניתנים למיחזור, להטיל מס סוכר על משקאות נטולי סוכר, להפוך את מרכז תל-אביב למבצר תחבורתי נגיש לבעלי אמצעים בלבד, להרוס ענפי ירקות ופירות רבים ולהקפיץ את תעריפי החשמל בשיעור אחיד לכולם. משום שצמרת האוצר כולה יצאה מגדרה מרוב התלהבות אל מול ההסדרים החדשים והריעה לשר האוצר ליברמן על אומץ ליבו, זכיתי אני לתגובות של לעג וגידוף בוטה מהפקידות הבכירה. היא התייחסה, כאמור, אל הצעדים המוצעים הנ"ל כאל דברי אלוהים חיים, כזה ראה וקדש.

נו, אז איפה הם עכשיו, גיבורי הדרג המקצור-עי? נראה שהצטרפו למנור השתקנים וממלאים את פיהם מים. אף מילת ביקורת פומבית לא נורקה לכיוון השרים החדשים. העיקר להסתגל מהר ככל הניתן למשטר המתחלף. להיטמע בו. יש באוצר פקידים שכבר מציעים לשר החדש פטנטים סהרוריים כמו מס גורף על כל "מזון מזיק". מלבד העובדה שאין אף גורם מוסמך המ-סוגל לקבוע מהו מזון מזיק, מיסוי נוסף על מזון שקונים הישראלים, עליו כבר מוטל מס ערך מוסף הכי גבוה במערב ו"מס כשרות" ייחודי, ועוד בתקופה של אינפלציה מואצת, הוא מהלך שגוי לחלוטין. גם הבכירים שכן בחרו לעזוב את האוצר לא חשפו בפומבי את מניעיהם.

לדיבורים חסרי אחריות על הירושות הכ-לכליות הנוראיות שמשאירה אחריה כביכול ממשלה אחרי ממשלה היה ויש מחיר בדעת הקהל מקומית - היא לכן תמיד ממורמרת - ועולמית, המתחילה לתהות אולי הפוליטיקאים הישראלים יודעים על מצבה הכלכלי האמיתי (הנורא) של ארצם משהו שאנחנו פיספסנו כשהענקנו לה ציון טוב מאוד?
לא, הם לא יודעים. הם עושים פוליטיקה מלוכלכת על גב עתיד המדינה.

שחור ולבן

ממשלות ישראל למדו לשמור על הקופה ולהימנע מגירעונות תקציביים מלבד בפרקי זמן

פוליטיקה מלוכלכת

הממשלה החדשה ממשיכה את הנוהג המסוכן שהשתרש בפוליטיקה הישראלית: להשחיר את הישגי קודמתה, לבטל רפורמות קריטיות ולזעוק "קיבלנו כלכלה הרוסה" • האם המשחק הפוליטי הזה יוביל למשבר כלכלי כפי שרמז הנגיד? לשניים מהכלכלנים הבכירים בארץ, פרופ' רפי מלניק ואורי יוגב, יש גרסאות סותרות וגם: רכבת האשליות

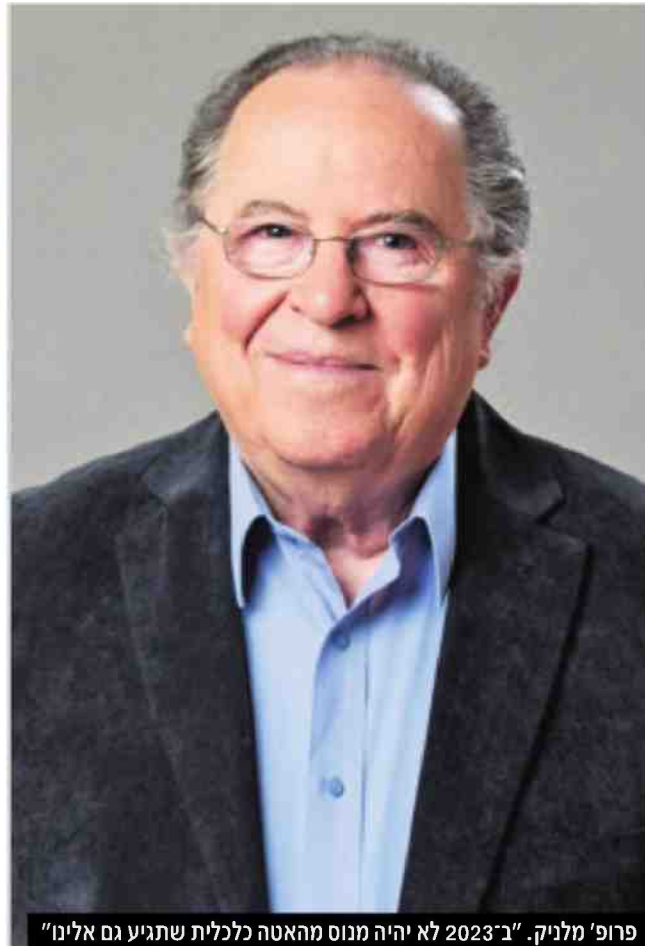
26.73x32.68	2/2	3	עמוד	ממון	06/01/2023	84496257-5
פרופ' רפי מלניקאוניברסיטת רייכמן - 84260						

יוגב. "בחברה החרדית מתחזק הדחף לעבוד, להצליח ולהיחלץ מהעוני"

סמוטריץ'. שר אוצר בשליש משרה

פרופ' מלניק. "ב'2023 לא יהיה מנוס מהאטה כלכלית שתגיע גם אלינו"

פרופ' מלניק: "מצער ששר האוצר מתמנה במקביל לשר במשרד הביטחון. תפקיד כה חשוב לא יכול להיות חלטורה לשנתיים, יש בהחלט מקום לדאגה. רק עסקת חבילה בין הממשלה, המעסיקים וההסתדרות, עסקה נגד אינפלציה ובעד צמיחה, יכולה לחולל את המפנה. ספק רב אם ההרכב הנוכחי של הממשלה יאפשר שיתוף כזה"

יוגב: "מהיכרותי עם סמוטריץ' התרשמתי שהוא פוליטיקאי ענייני. ובכל מקרה, האג'נדה של ראש הממשלה היא הקובעת: נתניהו רגיש למקומו בהיסטוריה ורוצה להירשם בה כמי שהוביל את ישראל לאחת הכלכלות המפותחות בעולם. אין מצב שיפקיר את הכלכלה בגלל מה שנכתב אי שם בין עשרות העמודים של ההסכמות הקואליציוניות"

סמוטריץ' מגיע לאוצר עם אג'נדה אידיאולוגיות ברורות. זו לא בעיה בעינייך? "מהיכרותי עם סמוטריץ' כשהיה שר התחבורה התרשמתי שהוא פוליטיקאי מאוד ענייני. ובכל מקרה, האג'נדה של ראש הממשלה, ולא של שר האוצר, היא הקובעת: נתניהו רגיש מאוד למקומו בהיסטוריה ורוצה להירשם בה כמי שהוביל ומוביל את ישראל לאחת הכלכלות הכי מפותחות ומתקדמות בעולם, לצד מהלך גיאופוליטי גדול באזורנו. הוא מודע לסגולות של כוח המוח הישראלי ומצדד ברגולציה מאפשרת, לא מרסנת. אין מצב שיפקיר את כלכלת המדינה בגלל מה שנכתב אי שם בין עשרות העמודים של ההסכמות הקואליציוניות. איזו מציאות מוזרה: עתיד המשק תלוי בהתכחשות הקואליציה להסכמים שמכוחם היא הוקמה.

רכבת הקפזונים

רכבת הקליע הושקה ביפן ב'1964. כן, לפני 60 שנה. כיום הרשת פרושה גם באירופה, אסיה, המזרח התיכון, ארה"ב וסין, שבנתה ב'25 השנים שחלפו 50,000 קילומטרים של מסילות לרכבות שנסועות במהירות העולה על 300 קמ"ש ועוצרות בתחנות מעטות. בשיא המחאה החברתית ב'2011 הוזמנת לשיחה עם ראש הממשלה נתניהו שבה הציג בפניי את חזון הרכבת הסופר-מהירה מאילת לקריית-שמונה, רכבת קליע חוצה ישראל. כיני ראה בה מנוף לקידום הכלכלה והחברה. ההקשר שבתי בנימוס. חלפו תריסר שנים ולרעיון רכבת הקליע יש עדנה: הוא נכלל בהסכמי הקואליציה וראש הממשלה ושרת התחבורה רואים בה יעד הניתן למימוש מעשי. האמנם? במדינה שבה השקת הקו הראשון של הרכבת הקלה מפגרת בארבע שנים? שבה חשומל רשת הרכבות הקיימת (בשיטה מיושנת ומכוערת) נגרר חמש שנים? הבה נסיים קודם כל את שלושת קווי הרכבת הקלה בגוש דן, קו אחד נוסף בירושלים ואחד בגליל. עד כה הרי הראינו שלא רכבת קליע אנחנו מסוגלים לבנות אלא רכבת רוגטקה, "השועטת" לכל ביותר במהירות של 70 קמ"ש.

המפורטים בהסכמים קואליציוניים בעשרות מיליארדי שקלים יוכל לפסוג תוספת כזו? מאיפה יבוא הכסף?

יוגב: "עזוב את ההסכמים. ההבטחות הכ"לולות בהם לא ימומשו ברובן, יתמססו בדרך. ככל שהן מנופחות יותר, כך גובר הסיכוי שיישארו על הנייר. אני מכיר את כיני. גישתו מאז ומתמיד הייתה לזרוק להם עצם. והוא זרק לשותפיו עצמות למען יציבות שלטונית. להערכתי כל התוספות המגוריות בפועל יסתכמו לכל היותר ב'4 מיליארד שקל, סכום שתקציב המדינה יכול לעמוד בו בלי להפריע להשקעות בתשתיות."

"בקהילה החרדית", מוסיף יוגב, "מתחזק הרחף לעבודה, להצליח, להיחלץ מהעוני, להיחלץ במרקם החברה. הכוחות הללו מנצחים. כבר כעת מועסקים 52% מהגברים החרדים בגיל העבודה העיקרי, שיא של שלושה עשורים. וכלי לנקוב בשם המפורש, הרוב הגדול של התלמידים במוסדות החרדיים כבר לומד מגוון של מקצועות לא-דתיים."

בכוונתו כראש רשות החברות הממשלתיות הוביל יוגב את המהפכה של "נבחרת הדיירקטורים" שנועדה לעקור מהשורש את הנהוג של מינוי מקורבים וחלוקת ג'ובים פוליטיים בחברות ממשלתיות. היא זכתה לשבחים עולמיים והביאה לשיפור עצום בכיצועים של חברות ממשלתיות, מהפסד של מיליארד שקל לרווחים של מיליארדים מדי שנה.

בהסכמים הקואליציוניים נכתב במפורש שנבחרת הדיירקטורים שלך לא תקפה יותר. אתה שלם עם זה?

"לא שלם, כן ריאליסט. תהליך השחיקה של נבחרת הדיירקטורים, קבוצת האנשים שהיו אמורים להתמנות למועצות המנהלים של חברות ממשלתיות רק לפי מבחנים מקצועיים, החל לפני שתי ממשלות והעמיק בממשלה הקודמת, שעקפה בלא בושה את השיטה. אני מק'וזה שבממשלה החדשה יסתפקו הפוליטיקאים ביכולתם להשפיע על בחירת יושבי הראש של הדיירקטוריונים בחברות הממשלתיות הגדולות וישאירו את יתר המינויים במסגרת נבחרת הדיירקטורים. זו אמנם פשרה שהייתי מעדיף בלעדית, אבל היא לא הרסנית. יש בה כדי לכלום השתוללות פוליטית."

וההסתדרות, עסקה נגד אינפלציה ובעד צמיחה, יכולה לחולל את המפנה. ספק רב אם ההרכב הנוכחי של הממשלה יאפשר שיתוף כזה."

מה מטריד אותך במיוחד בהתנהלות הקואליציה החדשה?

"שאינן לה תפיסה מוגובשת של צורכי המשק כולו, להבדיל מצורכי מגזרים כאלה ואחרים, קהלי מצביעים כאלה ואחרים. שום דבר טוב לא יכול לצאת מזה."

ונגיד בנק ישראל, מה תפקידו מול הממשלה החדשה?

"הנגיד, שהוא גם היועץ הכלכלי של הממשלה, צריך כבר עכשיו לדפוק במלוא הכוח על השולחן ולהזהיר מפני הנוקמים שייגרמו למשק אם הממשלה תנסה לתרגם את הבטחות הבחירות שלה למעשים בשטח. הוא אמנם רומז על כך בדבריו המנומסים, לא מספיק חזק, לדעתי. כנשיא רייכמן, אוניברסיטה פרטית שלא מקבלת גרוש מהממשלה, פרופ' מלניק מרגיש מוגן מפני התערבות אפשרית של הממשלה בתוכני הלימוד והמחקר. "לא כך", הוא אומר לי, "מערכת ההשכלה הגבוהה מקבלת מהממשלה יותר מ'10 מיליארד שקל בשנה. תמיכות אלו מחולקות לפי קריטריונים מקצועיים נטו על ידי ועדה לתכנון ותקציב ליד המועצה להשכלה גבוהה, אך מי יבטיח לנו שכך זה יישאר? שלא יהיה רצון לשלוט באקדמיה באמצעות תקציבים? על זה באמת לא חלמנו."

פרופ' מלניק מלא חששות. לעומתו אורי יוגב מלא תקוות. הוא מגדיר את עצמו כמי ש"מסרב לראות בממשלה החדשה אסון". "אני מייחס חשיבות רבה", אומר יוגב, "לאחידות הפוליטית-רעיונית של הממשלה החדשה ולרוב המוצק שיש לה בכנסת. זה מאפשר לגבש ולבצע תוכניות לזמן ארוך; בשנים האחרונות הכלכלה סבלה מקוצר ראייה קשה."

יוגב מצוי היטב ופעיל בהתמדה בתחומים מגוונים ורחבים של תשתיות, מתחבורה חכמה עד ככלים תתי-מיים המחברים את אירופה לאפריקה ואסיה דרך ישראל. בעיניו, המבחן של הממשלה החדשה חר וחלקי: היא צריכה להכפיל את ההשקעה השנתית בתשתיות מ'1.5% מה' תוצר כעת ל'3% מהתוצר בקרוב. זו תוספת של 25 מיליארד שקל; סכום נכבד.

אם תקציב שצריך לשרת צרכים מגזריים